

## RIKTHIMI I MITIT NË PROZËN MODERN. RILEXIM I GJERGJ ELEZ ALISË NGA RIDVAN DIBRA

Fatlinda LIMANI<sup>1</sup>

### Përmbledhje

Rikthimi i mitit i karakterizon veprat postmoderne dhe ky element spikat në veprat e Ridvan Dibrës. Në letërsinë e kohëve të fundit janë rikthyer dhe vazhdojnë të rikthehen mite nga më të ndryshmet si ato kombëtare e më gjërë. Me rikthim të mitit në asnjë moment nuk servohet përdhosje e mitit, por rikthim nga lashtësia në shekullin tonë, një miks i racionale me fantastiken, si nevojë estetike për ta kuptuar dhe ndjerë atë më pranë. Ndërtimi i demitizimit vjen gradual me elemente të detajuara nga personazhi në personazh, duke e afruar sa më pranë kohës kur lexuesi aktual jeton. Mitet kanë thelb universal, të përgjeshëm andaj dhe shkrimtarët e kanë tendencën për t'i ndërfutur në veprat e tyre si element i rëndësishëm rreth të cilit ndërtohet rrjedha e ngjarjeve dhe fati i personazheve. Kjo ndërfutje bëhet për qëlime të ndryshme estetike, apo për të shpalosur disa të vërteta, botëkuptime të autorit.

Pra, qëllimi i këtij punimi është të analizohet mënyra se si ndërfutet miti në veprën Triumfi i Gjergj Elez Alisë, nga Ridvan Dibra. Punimi është realizuar me metodën përshkruese dhe krahasuese, duke krahasuar një prej varianteve origjinale me variantin demitizues, për të nxjerrë kështu përfundimin sipas të cilit me anë të demitizimit, veprës i shtohen vlera dhe shumështrësime, duke mos e zhbërë apo nënçmuar mitin.

### Hyrje

Ridvan Dibra është emër i spikatur në letërsinë bashkëkohore shqipe, duke u cilësuar shpesh nga kritika letrare si shkrimtar postmodern me veprat e tij në prozë siç janë: novelat e bukura, parabolat ( gjendjet siç i quan ai ), romanet e dalluara etj. Si në disa prej novelave, ashtu edhe në disa prej romaneve të tij, Ridvan Dibra i përdor themelet e legjendave dhe miteve të ndryshme, mbi të cilat më pas ndërton kështjella rrëfimesh që e magjepsin mendjen e lexuesit. Në vëmendjen e këtij punimi do të jetë pikërisht një nga mitet e përdorura nga autori, miti i Gjergj Elez Alisë, me të cilin do të thurr dy nga veprat më të rëndësishme të veprimtarisë së tij : “Triumfi i Gjergj Elez Alisë” dhe “Triumfi i dytë i Gjergj Elez Alisë”. Nga moria e romaneve të letërsisë tonë, këto dy romane të Dibrës i dallon mënyra e trajtimit të miteve, stili i shkrimit ( i pasur dhe eksperimental) dhe metaforat e fuqishme që ato përcjellin.

Kënga popullore e Gjergj Elez Alisë, pasuri e epikës shqiptare, variante të së cilës gjenden gjithashtu edhe tek bullgarët, rumunët, kroatët, serbët, dhe maqedonasit, është e mbarë njohur në të gjitha vendet ku flitet shqip. Sadri Fetiu, ish drejtor i Institutit Albanologjik, shkrimtari dhe studiuesi letrar, ka bërë një studim mjaft të bukur mbi këtë këngë, me titull “Aspekte krahasimtare të këngës popullore “Gjergj Elez Alia” në “Kultura popullore” nr 2/1980. Mes të tjerash ai “ *thekson se ne kemi shumë arsye që Këngën e Gjergj Elez Alisë ta konsiderojmë si bazë më të hershme të këtij motivi në letërsinë popullore shqiptare. Së pari, pohon Sadri Fetiu, kjo këngë është shënuar në Nikaj të Malësisë së Veriut, mu në zonën që studiuesit e epikës legjendare e kanë vështruar si trevë të truallit të kësaj epike ndër shqiptarë. Mandej, kënga në*

strukturën e vet poetike dhe kompozicionale përmban elemente të veçanta arkaike dhe rrin shumë afër baladave shqiptare, që trajtojnë tematikën problemore të raporteve të caktuara familjare.”<sup>102</sup>

Megjithë rëndësinë dhe vlerën që ka aspekti krahasimtar i varianteve të kësaj kënge, lidhja që mund të bëhet ndërmjet këtij heroi dhe heroit të krishterë (kalorësit të shenjtë Gjergj/George), të cilin e njohin dhe e çmojnë disa popuj të Europës, në këtë punim analiza letrare do të orientohet në një aspekt tjetër krahasimi: në aspektin se si Ridvan Dibra e risjell në skenë këtë hero të legjendës, nëpërmjet romaneve të tij “Triumfi i Gjergj Elez Alisë” (1999) dhe “Triumfi i dytë i Gjergj Elez Alisë”(2002), në gjendje të freskët, aktual, të thellë, me fuqi të madhe racionale, diku dhe egoist, por më e rëndësishmja është se ai e risjell Gjergj Elez Alinë të demitizuar.

Fillimisht, këngën popullore mbi Gjergj Elez Alinë e këndojnë rapsodët, ndërsa në roman është vetë ai që rrëfen dhe shkruan mbi jetën e vet dhe mbi ata që e rrethuan, duke përfshirë këtu edhe rapsodët, të cilët jo pak herë do të jenë preokupim në shënimet e tij. Heroi i romanit ngrihet kundër varianteve të rapsodëve në lidhje me të gjitha vargjet e këngës, duke filluar që me vargun e parë : “Trim mbi trimat, ai Gjergj Elez Alia!”<sup>103</sup> Me këtë varg fillon ndërtimi i kësaj figure të lashtë legjendare mbi themel të hiperbolizimit. Duke pasur fillim të tillë, detyrimisht e gjithë kënga rrjedh në këtë shtrat, në shtratin e hiperbolës. Koha në të cilën jeton lexuesi i romaneve të Ridvan Dibrës, koha në të cilën jeton ai vetë nuk ka oreks që t’i përbijë zmadhimet jashtë kornizave të logjikes. Varianti që sjell autori për vargun e parë cilësohet nga vetë ai si jo i shtirur apo më real, dhe në fakt është motoja e demitizimit: “Njeri si të gjithë njerëzit, ai Gjergj Elez Alia.”<sup>104</sup>

Epoka në të cilën jetojmë ka nevojë për Njeriun, i cili do të triumfojë, me gjithë përparësitë dhe mangësitë e veta, me gjithë altruizmin dhe egoizmin e tij, me gjithë vullnetin dhe dembelizmin e tij, me gjithë dashurinë dhe urrejtjen që ka. Përndryshe, kur përpara sfidave vendosen “trimat” “heronjtë”, atyre u paracaktohet fati dhe triumfi vjen si diçka e pritur, mjaft e zakonshme, madje e pakontestueshme.

Demitizimin e kryepersonazhit, autori e realizon bashkë me demitizimin e figurave përreth tij siç janë:

#### • Demitizimi i rapsodëve

Ridvan Dibra, letrar i mirëfilltë, me artin e vet nuk i nënçmon rapsodët dhe këngët e tyre, por e përdor këtë figurë për të simbolizuar një fenomen negativ që gjithnjë e më shumë po merr përmasa të frikshme; bëhet fjalë për shpërndarjen masive dhe të papërgjegjshme, në mënyra të ndryshme të informacionit në shoqëri. Si në formë të shtypur ashtu edhe në formë elektronike shpërndarja e informatave, veçanërisht atyre rreth figurave të njohura, polemikat dhe diskutimet mbi jetën e tyre, kapja për detaje të vogla, mbi të cilat më pas ndërtohen variante të tëra, me sa duket e ka prekur thellë autorin. Kështu, ai gjithë këta “shpikës variantesh” i ka ironizuar përmes figurës së rapsodëve: “...në Livadhin e Murmë e në Hanin e Ri do të zhvillohen prapë gara dhe përsëri do të ketë fitimtarë e të mundur; rapsodët do të trillojnë si më parë dhe barqet e lahutave të tyre do t’i mbushin me këngë të shpifura...”<sup>105</sup>

#### • Figura e demitizuar e nënës dhe e babait

“Shtatin vllaut ia shtrëngon m’ruba të nanës  
Npetka t’babës trupin ia hijeshon”<sup>106</sup>

Kënga popullore e Gjergj Elez Alisë, figurën e nënës dhe të babait i përmend kalimthi, si dy personazhë që tanimë janë të vdekur dhe pa asnjë lloj aktiviteti në veprim: “Nanë e tatë kah

<sup>102</sup> [https://sq.m.wikipedia.org/wiki/Gjergj\\_Elez\\_Alia](https://sq.m.wikipedia.org/wiki/Gjergj_Elez_Alia)

<sup>103</sup> <https://www.shkodradaily.com/2016/11/kenga-gjergj-elez-alia.html?m=1>

<sup>104</sup> Ridvan Dibra, (1999), Triumfi i Gjergj Elez Alisë, Onufri, Tiranë, f.11

<sup>105</sup> Po aty, fq. 153

<sup>106</sup> <https://www.shkodradaily.com/2016/11/kenga-gjergj-elez-alia.html?m=1>

*kalben për nan bli!*”<sup>107</sup> Pra shfaqen në formë të ngurtësuar dhe të mbështjellur nga pëlhura e mitizimit apo një lloj shenjtërie të paprekshme.

Përndryshe, në roman, fokusi ndalet pak më gjatë në këto dy figura. Në trajtë kujtimesh sillen disa episode të zhveshura nga ajo paprekshmëri që servon kënga popullore, veçanërisht kur bëhet fjalë për figurën e babait. Episodi i parë në të cilin përmenden prindërit, është ai që përshkruan vdekjen e babait fillimisht dhe më pas atë të nënës. Sipas romanit, babi ka qenë luftëtarë dhe në luftë ka ndërruar jetë. Vdekja e tillë cilësohet vdekje e bukur, sipas krahinës. Demitizimi i tij fillon që me rrëfimin e ndjesisë që përjeton kryepersonazhi natën e mortit, të nesërmen e të cilës ai duhej ta zëvendësonte babain në luftë: *“Atë natë nuk vura gjumë në sy; rrotullohesha nëpër dyshek pa e kuptuar se për kë ndieja më shumë dhimbje: për babanë shtrirë i pajetë aty pranë meje (varrimi i tij do të bëhej të nesërmen), apo për veten time?”*<sup>108</sup>

Gjithashtu në këtë episod fillon edhe demitizimi i nënës. Natën e vdekjes së burrit të saj, ajo duke menduar se Gjergji, që ndodhej pranë, është duke fjetur, i afrohet kufomës, e zbulon atë dhe fillon ta puthë gjithkund, madje edhe në buzë, duke dënesur e duke e mallkuar luftën. *“Ishte hera e parë që e shihja nënën duke e puthur babain. Siç ishte hera e parë që e dëgjoja duke e mallkuar luftën. Herët e tjera kishte bërë të kundërtën.”*<sup>109</sup> Me anë të këtij pohimi nënkuptohet përgjithësisht mënyra se si legjendat dhe folklori e trajtuan gruan shqiptare: një heroinë që i thurr lavde luftës dhe me burrin e saj përgjithësisht mba një lloj distance në shenjë respekti për të dhe në shenjë turpi në sy të botës. Ridvan Dibrës iu desh një detaj si shkak (vdekja e burrit në luftë) që ta shpalos brishtësinë e saj; asnjë grua nuk ia dhuron vdekjes me dëshirë burrin e saj, derisa ajo e dashuron atë, qoftë edhe vdekje për ideal. Dëshpërimi i madh nga vdekja e të shoqit, ia merr jetën edhe vetë asaj, nënës së Gjergj Elez Alisë, të nesërmen e varrimit të tij.

Në episodet e ardhshme do të jetë e pranishme vetëm figura e babait në copëza kujtimesh, dhe kjo figurë do të jetë e përgjithësisht më shumë e vënë në shënjestër se sa figura e nënës. Një akt i tillë shihet i pranishëm edhe në librat tjerë të Ridvan Dibrës, si “Gjumi mbi borë”, “Legjenda e vetmisë”, “Në kërkim të fëmijës së humbur” etj. I pyetur në lidhje me këtë çështje, ai përgjigjet: “Në fakt unë gjykoj që një akt demitizmi është një akt vlerësimi, bile ndoshta një akt dashnije.” Duke e zhveshur atë nga hiperbolizimet dhe zbukurimet-maskë, autori na bën dëshmitarë për një dashuri të pakushëzuar nga mosprania e gabimeve apo mëkateve të mundshme.

Kulmi i demitizimit të dyfishtë arrihet në episodin me Irenë laviren. Ditën që Gjergj Elez Alia shkon për herë të parë tek kulla e Irenë lavires, e kupton që aty shumë kohë më parë kishte qenë babai i tij. Pavarësisht se si do të gjykohej ky gjest, në roman paraqet një cikël të përsëritur jetësor nga brezi në brez, nga babai tek i biri me detaje skajshmërisht të ngjashme: *“Edhe yt atë kështu ishte në fillim, krejt qengj. Mandej u bë ujk, tha duke dihatur rëndë e duke u zhveshur Irenë lavirja.”*<sup>110</sup>

#### • Demitizimi i motrës

Në romanin e parë, demitizimi i figurës së motrës bëhet duke pasur, thënë kushtimisht, një lloj lidhje me këngën popullore. Siç është çështja e mjekimit të plagëve. Ajo që romani shton në aspekt demitizimi është pasqyra logjike e trajtimit ngjarjeve. Plagët e luftës janë përgjithësisht plagë të rënda, andaj mbijetimi i Gjergj Elez Alisë me nëntë plagë në trup, vetëm në sajë të përkujdesjes dhe mjekimit që mund t’i kishte bërë motra, bie ndesh me logjikën. Ridvan Dibra fillimisht redukton numrin e plagëve duke sjellur një sqarim mjaft të bukur: *“Nuk është e vërtetë se kam nëntë plagë; po të ishin kaq sa thonë rapsodët, nuk do të kisha jetuar as edhe një çast, e jo më nëntë vjet. Gënjejnë rapsodët... Vetëm dy plagë kam patur dhe kam, të*

<sup>107</sup> Po aty.

<sup>108</sup> Ridvan Dibra, (1999), Triumfi i Gjergj Elez Alisë, Onufri, Tiranë, f.20

<sup>109</sup> Po aty, fq.21

<sup>110</sup> Po aty, fq.122

dyja në të majtë të gjoksit.”<sup>111</sup> Ndërkaq, mandej ndërftoj një element, i cili do të ndikojë edhe më shumë në thjeshtëzimin dhe normalizimin e situatës. Bëhet fjalë për xherrahun (mjekun), i cili kohë pas kohe vjen dhe e viziton Gjergj Elez Alinë në kullë. Në këto raste, xherrahu ia shihet plagët, duke konstatuar gjendjen e tyre, ia jepet porositë e nevojshme Gjergjit dhe motrën e tij e këshillonte në lidhje me mënyrën e mjekimit dhe pastrimit të plagëve. Kështu, mbijetesa e kryepersonazhit hyn në rrjedhat e logjikes: “*Me t’u kthyer nga lufta, më pa xherrahu i Egobokës; sipas tij, plagët i kisha shumë keq dhe për një muaj duhej të rrija në dyshek, nuk duhej të dilja jashtë.*”<sup>112</sup>

Një element tjetër tjetër që spikat në marrëdhënien e kryepersonazhit me të motrën, janë diskutimet e herëpashershme, të cilat zhvilloheshin në formë dialogu të tensionuar dhe ndonjëherë përfundonin në grindje; ndryshe nga kënga popullore, në të cilën sjellja e ndërsjelltë e këtyre dy personazheve është në nivel të lartë rëspekti: Edhe pse në pamje të parë duken si grindje, në të vërtetë tërë këto diskutime janë mjet i autorit, nëpërmjet të cilave ai synon të shfaq diçka përtëj tyre: karakterin njerëzor të kryepersonazhit, duke hedhur dritë më shumë në ndërtimin e personalitetit të tij, meqë përballjet e tensionuara ndërmjet njerëzve, të mbizotëruara nga emocioni, janë pikërisht momente që nxjerrin pohime të fshehta (që në kushte normale nuk thuhen), apo shfaqin mendimin e vërtetë të tyre.

#### • Demitizimi i mikut

Në këngën popullore figura e mikut përmendet krahas figurës së motrës, dhe aty na paraqiten dy lloj miqsh, edhe atë: miku jo i sinqertë i cili tradhëton besnikërinë ndaj mikut të vet: Miku në artin tradicional shqiptar është i ngritur në baza të forta mitizimi, madje deri në shenjtëri (një shembull të tillë e hasim në veprën “Prilli i thyer”, të Ismail Kadaresë). Ridvan Dibra e then këtë kult të ngritur për mikun por jo për miqësinë. Në të dy romanet e tij na paraqitet vetëm një lloj miku: ai shtiruri, i cili tradhëton, godet nga pas, tinëzar, hipokrit.

Gjithashtu ky mik, arrin ta fut në dorë të motrën e Gjergjit. Përkundur asaj femre që në baladë është e patundur dhe mjaft kryelartë ndaj ngacmimit mashkullor, në roman ajo nuk qëndron dot indiferente ndaj kësaj ndjenje mjaft të brishtë dhe të pamohueshme njerëzore: dashurisë. Ajo i përgjigjet dashurirë së mikut, duke e ditur që kjo nuk do ta gëzonte Gjergjin, dhe nëpërmjet kësaj lidhjeje shfaqet edhe njëherë pabesia e mikut, kur dëshiron ai e lë atë. Në romanin e dytë, miku më së shumti shfaqet si hipokrit i vazhdueshëm, sa është më Gjergjin aq më shumë me Balozin. Duke u parë herë në krah të Balozit e herë në prag të Gjergjit, ai nuk deklaron qartë nëse e do apo jo shpëtimin e krahinës.

#### • Demitizimi i Gjergj Elez Alisë (Njeri si të gjithë njerëzit)

Autori qëllimshëm kësaj figure ia heq dukurinë estetike të së madhërishtes. “*Vetëm e përsosura është e madhërishtes*”<sup>113</sup> në kuptimin klasik të fjalës, ndaj dhe triumfi për një qenie të përsosur është diçka e zakonshme. Përgjithësisht këtu e gjejmë mitin e kthyer në përditshmëri (nuk bëhet fjalë pra, për përdhosje të mitit).

Për ta ruajtur atmosferën e legendës dhe për t’i shtuar emocion vepërs në romanin e parë, kushtet jetësore në të cilat jeton kryepersonazhi nuk përkrijnë me kohën kur vepra është shkruar; ato tentojnë t’i afrohen kohës së mitit. Kështu p.sh: kryepersonazhi, bashkë me të tjerët jetojnë në kulla, mobilimi i të cilave e kthen lexuesin pas në kohë (postiqet e leshta, frëngjitë e ngushta, ndriçimi me pishë etj); mjet udhëtimi përdoret kali (nganjëherë edhe gomari); në krahinë, Egobokë, ekzistojnë tradita dhe norma, të cilat rreptësisht praktikohen nga banorët si p.sh: të fejuarit nuk kishin të drejtë të takohen dhe zhvirgjërimi i vajzave ndodhte vetëm në natën e parë të martesës, gratë mundeshin të dilnin në rrugë vetëm me rubën e zezë në kokë, burrat merreshin vetëm me punë që u takonin burrave, femrat nuk hynin nëpër hane etj.

<sup>111</sup> Ridvan Dibra, (1999), Triumfi i Gjergj Elez Alisë, Onufri, Tirinë, f.20

<sup>112</sup> Po aty, fq.58

<sup>113</sup> Ejup Ajdini, (2017), Kursi themelor i estetikës, Luma Grafik, Tetovë, f.168

Megjithë vendosjen e Gjergj Elez Alisë në një ambient të tillë, të ngurtësuar, autori e sjell atë para lexuesit krejtësisht të kundërt (sado i tkurur qoftë nga rrethanat si lufta, plagët, ngujimi), duke zhbiruar thellë në karakterin e tij bën përshkrim vertikal të pasqyrimin të brendësisë së shpirtit; heroi i romanit para së gjithash na shfaqet me një identitet të pikturuar mbi copëza kujtimesh, ndjesish e gjendjesh. Ai fillimisht e merr situatën në dorë si revoltë ndaj faktit që gjithkush flet mbi jetën e tij. Duke u vetëmëruar shkrimtar bën një ndër hapat më të mëdha të demitizimit; historia e letërsisë popullore nuk njeh asnjë hero apo trim që merret me shkrime, atyre u ka hije shpata ( më vonë dhe pushka ), lufta, guximi, trimëria. Kjo thyerje e mitit i bën më të perceptueshme thyerjet tjera që do të pasojnë.

Kujtimet e fëmijërisë janë pjesë e ndërtimit të figurës së tij në dimension psikologjik. Shkenca e psikologjisë me një mori studimesh e ka vërtetuar që fëmijëria në mënyrë bazike ndikon në formimin e personalitetit njerëzor, andaj dhe gjurmimet në të kaluarën e hershme janë treguesit më të mirë për t'i analizuar veprimet, bëmat e të riturve. Në këtë mënyrë, guximi i Gjergj Elez Alisë së plagosur për t'u përballur me Balozin nuk e habit lexuesin për arsye se ai tanimë i njeh disa raste nga fëmijëria e tij, ku përshkruhet kalitja e këtij tipari. P.sh: si fëmijë, ai kishte guxuar të lahet në lum, në një nga ditët më të ftohta të dimrit. *“Mora zemër, u zhvesha cullak dhe menjëherë u hodha në ujë, pa marrë frymë deri në fund...bëja laradashë, goditja ujin me grushte, thërrisja e këndoja pa e patur tamam të qartë se kë doja të sfidoja duke vepruar ashtu: Përroin e Thatë apo shokët e mi?”*<sup>114</sup>

Historitë e paraplagëve janë disa episode demitizuese përballë mitit që heroin e shfaq direkt me plagë. Detajet që jep romani lidhen kryesisht me luftën. *“Unë e urreja luftën”*<sup>115</sup>, pohon vetë ai, por rrethanat e kishin detyruar të shkonte, gjë që e kishte bërë pa kundërshtimin më të vogël. Mandej, historia e luftës në të cilën i kishte marrë plagët është tërësisht jashtë mitit, apo jashtë normave që miti koncepton; aty mungojnë detajet e luftës. Heroi i romanit rrëfen që kishte marrë pjesë vetëm një herë në luftë, aty kishte vrarë vetëm një njeri duke përfunduar me dy plagë. Por sipas shokëve ai kishte vrarë dhjetëra armiq (pohimi i tij u pranua si shenjë modestie e tepruar) andaj, atë ditë u dekorua. Dekoratën e luftës ia jep të fejuarës për ta kthyer në dy unaza fejese. Me gjestin e fundit, autori ironizon me çmimet (trofetë), që sot po konsiderohen matës të suksesit.

Në krahinën e Egobokës shpesh mbahen gara të ndryshme për meshkuj, siç janë Gara e Hedhjes së Gurit, Gara e Verës, etj. Në këto gara merr pjesë edhe Gjergji, duke fituar jo pak herë vendin e parë. Kjo paraqet ndërtimin e kryepersonazhit në aspektin social. Përpara se të njihet si luftëtar ai ishte njohur si fitues i garave dhe lojërave, madje sipas rrëfimitarit *“meshkujt në Egobokë vlerësohen nga largësia e hedhjes së gurit”*.<sup>116</sup> Megjithatë disa herë edhe dështon (pas marrjes së plagëve), duke krijuar kështu disa ulje-ngritje gjer në triumfin kryesor.

Në disa episode të shënimeve, ai në mënyrë të drejtpërdrejtë flet mbi imtësi të botës së tij të brendshme. Me anë të tyre paraqet brishtësinë e fenomenit njeri, pavarësisht titullit apo pozitës që ka në shoqëri p.sh: *“Më pëlqente të kapja zogj dhe të gdhendja në dru. Zogjtë e zënë i lëshoja përsëri, kurse gdhendjet në dru ende i kam të ruajtura.”*<sup>117</sup> Ose p.sh: *“Diçka po ndodh prapa frëngjisë: filloi bora! Janë flokë të rëndë e të mëdhej, mesiguri që do të ngjisin shpejt. Unë e kam dashur gjithmonë borën, njëtrajtshmërinë e saj të lëmuar që të detyron të ndjesh mall për majat.”*<sup>118</sup> I plagosur nga lufta, i tradhëtuar nga miku dhe i sulmuar nga Balози, Gjergj Elez Alia fillon të shfaq shenja egoizmi. *“Do dikë tjetër? tha ajo. Jo, vetëm veten time, thashë unë.”*<sup>119</sup>

<sup>114</sup>Ridvan Dibra, (1999), Triumfi i Gjergj Elez Alisë, Onufri, Tiranë, f.38

<sup>115</sup>Po aty, fq.21

<sup>116</sup>Po aty, fq.70

<sup>117</sup>Po aty, fq.21

<sup>118</sup>Po aty, fq. 56

<sup>119</sup>Po aty, fq.32

Në këtë gjendje psiko-fizike ai e ndjen të arsyeshme dhe të nevojshme t'i kthehet vetes, vetja të jetë preokupim kryesor i ditëve të tij. Gjë që nuk ndodh me herronjë e letërsisë tonë popullore; ata shfaqen krejtësisht altruistë në misionin e tyre. Ndërsa, ai këtë rikthim e vendos në zbatim duke shkruar dhe kujtuar jetën e vet. Ai zhytet thellë brenda qenies së vet dhe fillon të zbulojë gjëra të reja. Kjo në fakt është dhe filozofia e autorit, i cili në shkrimet e veta (gati në të gjitha veprat) si preokupim ka jetën e vet dhe vetet e veta. Në lidhje me këtë, në një intervistë ai shprehet: *“Më frymëzojnë “vetet” e mia; grindjet e mia të brendshme. Vazhdoj të kem aq shumë dilema e pyetje pa përgjigje. Nëse ato do të reshtin një ditë (çka s'ka logjikë të ndodhë), nuk besoj se do të shkruaj më.”*<sup>120</sup>

Ky lloj egoizmi që nënkupton përkujdesin ndaj vetvetes, vëmendjen ndaj brendësisë së qenies, rrezulton mjaft i dobishëm në rastin e romanit të parë. Duke e njohur vetveten ai arrin ta njoh edhe kundërshtarin, Balozin, madje gjithkënd tjetër. Ndërsa, në romanin e dytë, egoizmi i tij fillon t'i tejkalojë kufijtë dhe bëhet i dëmshëm për atë në rradhë të parë, por edhe për të tjerët. Deri në atë shkallë arrin kjo, sa që kryepersonazhi fillon t'i marrë cilësitë e Balozit, i cili ishte i njohur si egoist i skajshëm, i verbër. Me anë të kësaj, autori tenton ta përshkruajë artin e balansit midis egoizmit dhe altruizmit, midis vetes dhe botës.

## Përfundimi

Gjergj Elez Alia është nuk është heroi i shpatës e i topizit, por medituesi i penës, ai nuk ka marrëdhënië perfekte me motrën e tij, por shpesh ka diskutime e “grindje” të zakonshme njerëzore (veçanërisht kur bëhet fjalë për një motër e vëlla që 9 vjet kan ndenjtur në kullë vetëm me njëri tjetrin; është e palogjikshme perfeksioni i kësaj marrëdhënie), ai nuk ka marrëdhënie perfekte as me gruan e tij, por ajo që ai mesiguri e ka është dashuria për të. Madje, marrëdhënia e tij me Balozin simbolizon filozofinë determinuese më roman: e mira në raport me të keqen. Raporti midis tyre është shumë kompleks, dhe nuk mund të përmblihet në kornizat e fjalës ‘armiçësi’, është më shumë së kaq. E mira dhe e keqja në roman bashkëjetojnë dhe nxisin njëra tjetrën, sa tërhiqen aq dhe largohen nga njëra tjetra, janë plagë por edhe motiv për shërimin e tyre, mosprania e njëres sjell ligështimin dhe pasivitetin e tjetrës. Megjithatë kurorëzimin e kësaj e sjell triumfi i së mirës, me çfarëdo lloj mënyre dhe motivi, me shpatë apo me penë, ajo do të triumfojë, këtë kult ngre autori, përvoja e tij.

## Referencat

- [1]. [https://sq.m.wikipedia.org/wiki/Gjergj\\_Elez\\_Alia](https://sq.m.wikipedia.org/wiki/Gjergj_Elez_Alia)
- [2]. <https://www.shkodradaily.com/2016/11/kenga-gjergj-elez-alia.html?m=1>
- [3]. <http://www.kohajone.com/2014/12/23/ridvan-dibra-lettersia-ime-synon-thellesite-e-qenies/>
- [4]. Ridvan Dibra, (1999), Triumfi i Gjergj Elez Alisë, Onufri, Tiranë.
- [5]. Ejup Ajdini, (2017), Kursi themelor i estetikës, Luma Grafik, Tetovë

---

<sup>120</sup><http://www.kohajone.com/2014/12/23/ridvan-dibra-lettersia-ime-synon-thellesite-e-qenies/>